

Нов български университет

Департамент "Бизнес администрация"

КРАТЪК ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК

ПО

ПОКЛОННИЧЕСТВО И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ

доц. д-р Михаил Михайлов

Рецензент: доц. д-р Кристиян Хаджиев

Редактор: гл. ас. Татяна Стоянова

София
2015

Абатство (на латински: *Abbatia*) е католически манастир, принадлежащ на монашески орден. Управлява се от абат (за мъжки манастир) или абатиса (за женски манастир). Подчинява се на съответния епископ, а в определени случаи - непосредствено на папата в Рим. Първото католическо абатство е бенедиктинско — основано е през VI век в Монте Касино (Италия). Абатствата оказват голямо влияние за развитието европейската живопис и архитектура: първите образци на романския стил се появяват в абатство Клюни, а първите образци на готическия стил — в абатство Сен Дени.

Аватара - земно превъплъщение на индуистки бог под формата на човек или животно.

Алилуя (гр. - от евр. "хвалете Господа") - словосъчетание, което се среща често в еврейските богослужебни текстове (напр. в псалмите); навлязло в гръцкото, а оттам и в славянското богослужение без превод. В църковните песнопения "Алилуя" е обръщение към трите ипостаса на Троицата, което се произнася три пъти последователно с добавяне на "Слава тебе, Боже".

Алфа и омега (първата и последната букви на гръцката азбука) – израз от Книга Откровение на св.ап. Йоан, който означава пълен обхват, цялост. "Аз съм Алфа и Омега, начало и край, - казва Господ, Който е, Който е бил и Който иде, Вседържителят" (Откр. 1:8,10; 2:8; 21:6; 22:13; Ис 44:6; 48:12).

Амвон - издигнато място в православния храм, от което се проповядва или се чете св. Евангелие. Първоначално амвонът е бил в средата на храма, а в последствие се установява в северната стена или колона в кораба на храма. В раннохристиянските и византийските храмове амвонът бил разположен до хора или под централния купол. В българските възрожденски църкви амвонът е срещу владишкия трон, прикрепен към някоя от колоните.

Амин! (гр., от евр. "истина", "действително", "така да бъде") - дума, потвърждаваща висшата истинност на заявеното и съгласие с казаното (Чис. 5:22; Втор. 27:14-26). Често Господ е говорил така: "Истина, истина (в оригинала амин, амин) ви казвам"... Спасителят Сам назова Себе си "Амин, верният и истински свидетел, началото на Божието създание" (Откр. 3:14), "понеже всички обещания Божии в Него са "да", и в Него "амин", за слава Божия чрез нас" (2 Кор. 1:20). Думата се среща също в много от Посланията на Апостолите, а също и в някои от псалмите (напр. 40:14; 71:19; 88:63), за да потвърди преди казаното. Първите християни

произнасяли на висок глас "амин" както при произнасяне на благодарност, така и в края на всяка молитва (1 Кор. 14:16), т.е. със значението "така да бъде".

Анатема (от гр. оставяне, предоставяне, подразбира се - на Божията воля; англ. anathema, anathemize) - гръцка дума, използвана в Превода на 70-те (Септуагинта) за обозначение на проклятие или нещо осъдено и затова подложено на унищожение. Позната е като формула за проклятие и извън юдаизма. "Никой, който говори чрез Дух Божий, не казва анатема на Исуса" (1 Кор. 12:3), въпреки че заради неповярвалите евреи ап. Павел сам би се молил "да бъде отлъчен (т.е. отделен, бел.ред.) от Христа за братята си" (Рим. 12:14). "Анатема" се нарича църковно проклятие, отлъчване от Църквата на тези, които отхвърлят или извращават основните истини на вярата, изключване от обществото на вярващите, отделянето им от общение с вярващите. В този смисъл обявявали анатема на еретиците и неразкаяните се грешници на съборите.

Ангел, ангели (на гр."ангелос" - "пратеник, вестител на Бога", на евр. "малах Яхве") - безплътнo (безтелесно), разумно духовно същество (разумен дух), което известява и изпълнява Божията воля (Пс 102.20). Ангелите са посредници между "горния" и "долния" свят, които Бог изпраща за нашето спасение. Ангелите били първото Божие творение; били почитени и покорни на Бога, но надарени също със свободна воля, и поради това податливи на изкушения и дори грях. Както Старият, така и Новият Завет загатват, че някои ангели загубили първоначалната си святост: съблазнени от Сатана, те тръгнали против Бога и станали демони (паднали ангели). Останалите верни на Бог ангели се сподобили с вечно блаженство. Обрисувани са потънали в блясък и неземна красота (Мат. 28:2-3). Те не изпитват човешките слабости и страсти (Марк 12:25), съчувстват и служат на хората (Лука 15:10), чрез тях Бог възвестява своята воля на хората.

Анимизъм - Още от първите вярвания и пориви на религиозността определени като анимизъм са пораждали пътувания да свещени "омагьосани" места до обожествявани скали, извори, гори. И днес анимизмът е разпространен в обширни региони в Африка, където в редица държави е господстваща религия както и в части на Азия, Америка и Австралия. Фетишите, табутата и тотемите както и магическите ритуали са част от обредността и са силна мотивация за много хора, които не са анимисти за туристически пътувания в тези региони.

Антропогенни туристически ресурси - създадени от човека, отделни социални групи или обществото като цяло. Техният потенциал

обхваща културно-историческото наследство, традиции, обичаи и икономическата и социалната практика на държавата, общината, кметството. Това са: исторически паметници и места; култови обекти; музеи и експозиции; събития и прояви – срещи, конгреси, конференции; фестивали, изложби, фолклорни прояви, културни събития; етноложки забележителности.

Апокалипсис - откровение; по-точно Божието Откровение, дадено на св. Йоан Богослов на о. Патмос в последните години от царуването на Домициан. Бог открива на Апостола язвите, които ще дойдат на земята преди Второто пришествие Христово. Толкова страшни са тези видения, че самото понятие Апокалипсис е придобило значение на нещо ужасяващо.

Апостол (от гр. пратеник, посланик) -

1) Ученик на Исус Христос, избран и изпратен от Него на проповед. Христос е избирал апостоли на два пъти. Първо е избрал дванадесетте апостола, а след това и седемдесет апостоли (вж. Лук. 10:1-16), сред които според Преданието са и св. евангелисти Марк и Лука. За да признае изключителните заслуги на св. Павел за разпространение на християнството в Римската империя, Църквата го нарича апостол, въпреки че по време на земния живот на Исус Христос не е принадлежал към числото на учениците Му. Редом с апостолите, Църквата почита и други светци. Виж също ст. Категории светци, които Църквата почита.

2) Богослужбна книга, включваща почти целия Нов Завет, с изключение на Евангелията (т.е. Деянията и Посланията на светите апостоли и Откровението на св.ап. Йоан Богослов (Апокалипсис). Разделен е на две глави, които се четат от певците в храма по време на Св. Литургия.

Археологически паметници на културата – материални свидетелства за човешко съществуване и дейност, които се идентифицират чрез археологически проучвания и са неразделни елементи от средата, в която са създадени. Тяхната туристическа интерпретация и възможностите им за ефективно използване за туристически цели изисква тяхната идентификация и оценка да бъде свързана с туристическото райониране на страната, а също така и включването им в тематични турове (специализирани туристически пакети). От съществено значение е целенасочената информационна, маркетингова и рекламна дейност, нанасянето им върху географски и топографски карти, разработването на туристическия достъп до тях.

Атман – азът, егото, същината на индивидуалното битие;

Аюрведа – лечителско изкуство, основано на равновесието на три течности – вятър (вата), жлъчка (пита) и лимфа (кафа); тяхното съотношение определя конституцията на организма;

Библията е боговдъхновеното Слово Божие и е решаваща част от Божието Самооткровение на човечеството. Старият Завет разказва за историята на това откровение от сътворението до епохата на пророците. Новият Завет ни предава разказа за раждането и живота на Исус Христос, както и писанията на Неговите апостоли. Той също включва част от историята на ранната Църква и полага основите на църковното апостолско учение. (Виж статията Относно отношението между Стария и Новия Завет). Тези писания са били четени в църквите още по времето, когато са били написани, а най-ранния списък на всички новозаветни текстове може да бъде намерен в тридесет и третото правило на поместен църковен събор, проведен в Картаген и в откъс от едно писмо на Св. Атанасий Александрийски от 367 година. И двата източника изброяват всички познати ни днес книги на Новия Завет без изключение. Поместен събор, проведен навярно в Рим през 382, съставя окончателния списък на каноничните книги на Стария и Новия Завет. Светото Писание е в самото сърце на православното богослужение и благочестие. Каноничните книги на Библията са 39 книги на Стария Завет и 27 книги на Новия Завет (съставляващи съвременната канонична Библия), които Църквата признава изцяло боговдъхновени. Редом с тях съществуват така наречените апокрифни книги, невлизащи в каноничната Библия. Така католическият старозаветен канон наброява 45 книги, еврейският и протестантският - само 39, смятайки за неканонични книгите Товит, Юдит, Предмъдрост Соломонова, Премъдрост на Исуса, син Сирахов, Варух, 2 Ездра и две от книгите Макавейски. Освен 45-те книги Септуагинта, Вулгата, Славянската Библия и Синодалният превод съдържат Третата книга Макавейска, Трета Ездра и др.

Битът, традициите и обичаите са основни ресурси на етнологията. Етнологичните културни ценности са свидетелства за бит, занаяти, умения, обичаи, вярвания, неразделни елементи от пространствената среда, на която принадлежат и значими от гледна точка на етнологията. Част от световното нематериално културно наследство са празникът Ноуруз – началото на Новата година в слънчевия календар на редица народи и религии; денят на мъртвите, честван в няколко средно американски държави; суфийският ритуал Сема. Значителна част от тях имат езотерични аспекти със своите древни корени, мистични обреди и практики. Трифон Зарезан е може би отглас и късна реплика на празниците на Дионис – на виното и събуждащата се природа. Днес е празник на винаря – св. Трифон се смята за покровител на лозарите. Уникални са

българските традиции и обичаи. Празникът „Сурва” е част от Световното нематериално наследство – кукери, наричани на места бабугери, които са персонажи от оригинални български карнавални игри, провеждани около Коледа и Заговезни. Началото е може би в мегалитната култура и тракийската древност. Нестинарството е древен български и гръцки обичай, при който хората танцуват боси върху жарава. Включен е в Световното нематериално културно наследство. Според традицията нестинарите играят вечерта в деня на Константин и Елена (нощта на 3 срещу 4 юни по стар стил). В България обичаят е запазен в автентичния си вид само в едно село в Странджа — Българи. В миналото „нестинарски“ села са още гръцките Кости и Бродилово, както и българските Граматиково, Сливарово и Кондолово. Възстановени са маршрутите на две нестинарски шествия до светилищата Исипасха и Голямата аязма. Мартениците и честването на 1 март – Баба Марта е автентичен български обичай от предхристиянски времена. Окачването на мартеници символизира настъпващата пролет, двата цвята бял и червен са свързани с раждането, плодородието и надеждата за добро бъдеще. Еньовден (24 юни) е празник с корени в древността, свързан с лятното слънцестоене. Вярва се, че този ден е магически – билките имат особена сила, сплитат се на венци и се включват в магии и заклинания, а ранното слънце осигурява здраве за цялата година.

Благодат (на гр. харизма) – особено Божие свойство, което прави възможно непостижимото за ума единство на Твореца и тварите; сила Божия, чрез която се извършва спасението; особен, благ (добър) Божий дар, получаван чрез вярата, дар, който е произлязъл чрез Исуса Христа (Иоан 1:17). Понятието "благодат" играе изключително важна роля в редица новозаветни текстове (Рим 3:21-26, Рим 5:12-21, и особено в Иоан 1:16-18 и др.), в които благодатта се противопоставя преди всичко на закона (при което се има в предвид Божия закон, получен от Мойсей на планината Синай) и изразява качествено нова степен на общение с Бога, достигната чрез Въплъщението и изкупителната Му жертва.

Блажен - така наричаме наричаме тези, които изпълняват Господните заповеди и чрез ума си пребивавали винаги в молитвено общение с Бога. Сред светците блажени са Августин, епископ Ипонийски, Иероним Стридонски (347 - 420), Ксения Петербургска, Василий Московски и др. Блажени наричаме и юродивите за Христа. Извън речника: Категории светци.

БОГ (гр. theos, англ. God, нем. Gott) – с тази дума Свещеното Писание нарича Твореца на небето и земята и Промислителя на вселената (Бит 1:1, 27; 2:7, Ин 1:1), Който човекът – Божието творение, не е в

състояние нито да опише, нито да постигне (Иов 11:7). На нас, обаче, ни е дадено да видим Неговите дела (Вт 4.35; Деян 17.28; Рим 1.20). В продължение на вековете Бог се откривал на хората под различни имена.

БОГ ОТЕЦ е първоизточникът на Светата Троица. Светото Писание разкрива Бога като един по същност и троичен по лица (три Личности, Ипостаси) – Отец, Син и Свети Дух – споделящи една божествена природа във вечността. Отец ражда Сина преди всички времена. От Отца предвечно изхожда и Светият Дух (Иоан. 15:26). Ние познаваме Отца чрез Иисус Христос и Светия Дух. Бог Отец е сътворил всичко чрез Сина в Светия Дух (Бит. 1 и 2; Иоан. 1:3; Иов 33:4) и всички са призвани да Му се поклонят (Иоан. 4:23). Бог Отец ни обича и ни е изпратил Сина Си, за да ни даде вечен живот (Иоан. 3:16). Същността на Бога е непостижима за нас. Въпросът за същността Божия надвишава не само всяко човешко, но дори и ангелско познание. За същността на Бога и Неговите свойства ние можем да знаем само дотолкова, доколкото е поискал да ни открие Сам Бог. А Божественото Откровение свидетелствува, че Бог е Дух вечен, неизменен, всеблаг, всезнаещ, всемогъщ, всеправеден, вездесъщ, вседостатъчен и всеблажен. По своята същност Бог е Дух, абсолютно чист и абсолютно съвършен Дух, същество просто, напълно невеществено, безтелесно. Това, че Бог е духовно, неограничено от място или пространство Същество, е казал Самият Христос в разговора със самарянката: "Бог е дух" (Иоан 4:24).

Богоявление (на гр. Θεοφάνια, теофания) - непосредственото явяване на Бог на отделни хора или на групи хора. В Старозаветни времена Бог се явявал както на пророците, така и на народа, обикновено в опосредстван вид. В Новозаветни времена богоявление е както целия земен живот на Господ Иисус Христос, така и Неговите явявания след славното му Възкресение. В деня на Кръщението на Господ Иисус Христос в река Йордан и при Неговото славно Преображение на Таворската планина, Триединният Бог се изявил в Своите три ипостаса, енергии - като Бог Отец, Бог Син, Бог Дух Свети.. При теофанията на Св. Петдесетница Св. Дух се явил на св. апостоли и създал Христовата църква.

Божествено откровение - Свещено Писание (Библията) и Свещено Предание (отразено в древни християнски писмени паметници).

Брахман – цялото, Абсолютът;

Веди - знание. Религиозната литература на санскрит се нарича общо веда. Това е Откровението, което ясновидците (ришите) са предали на хората като вечна истина;

Визия - чрез нея се разкрива и определя идентичността на системата (организацията) и се формират възгледи, ценности и стандарти на поведение. Тя осъществява връзката между настоящето и бъдещето и служи за формиране на мисия и цели. Изграждането на визия за развитието на езотеричния туризъм е трудна задача и има различни аспекти. При поклонничеството нещата са ясно определени, включително и канонизирани. Обектите и маршрутите, включително и времевите характеристики на пътуванията, са конкретни и това, което е необходимо за развитието му е свързано преди всичко с подобряване на достъпа до свещените пространства, сигурността и транспорта, както и битовите условия на поклонниците по време на тяхното пребиваване. При останалите форми на езотеричните пътувания, формирането на визия като ясна, отчетлива и убедителна представа за тяхната същност, структура и развитие, са твърде неопределени. До голяма степен те зависят както от езотеричната, така и от историческата им интерпретация. Свързването на митовете, легендите и преданията с определени географски места и събития определят и дестинациите на езотеричния туризъм.

Допълнителни туристически услуги - услуги, свързани с пътувания, развлечения, спорт, балнеолечение и събития с културен и опознавателен характер. Те са многобройни и непрекъснато увеличаващи се в зависимост от видовете и формите на туризъм и спецификата на туристическите обекти. Според Закона за туризъм те се класифицират на: услуги, свързани с пътувания, развлечения, прояви и други събития с културен и опознавателен характер, спортно-анимационни, балнеолечебни и други медицински услуги, конгресни и делови прояви, ползване на въжени линии, отдаване под наем на плажни съоръжения, екипировка и превозни средства, школи и клубове по езда, яхтинг, сърф, ски-училища, училища за водни спортове и други услуги, способстващи за развитието на туризма.

Дхарма – характеризира същността на индуизма – подчинението. На първо място на непроменяемия космически ред, на който са подвластни всички неща; на съсловната принадлежност (варнашрама дхарма) и накрая на „особените усилия“, които човек трябва да положи през четирите етапа на живота си;

Евхаристия - (на гръцки: εὐχαριστία, благодарност), известна също като свето причастие, наред с кръщението, е главното тайнство в християнската Църква. Според традицията, то е установено от самия Иисус Христос по време на Тайната вечеря (Мат. 26:26-28), (Лук. 22:19), когато

той дава на учениците си хляб и вино, като казва, че това са Неговото тяло и Неговата кръв. Евхаристията е основа на църковния и литургичен живот. Повечето християнски деноминации (православни, католици, древните източни църкви, англикани, лутерани и т. н.) вярват, че Христовото тяло и кръв реално присъстват в причастието. Някои протестантски конфесии (калвинисти, методисти, баптисти, адвентисти и др.) възприемат причастието само като символ.

Езотеричен туризъм - продуктова структура на културния туризъм, обхващащ различните местни култове и вярвания и техните обекти. Свързан е с историята и хронологията на езотеричността, която съпътства човечеството от началото на неговото съществуване. Неговата същност и характеристика са неконвенционалността и мотивацията на участниците, тяхното емоционално и интелектуално тежнение към невидимото, скритото и мистериозното. Езотеричността е част от възприемането на нещата около нас, на необяснимото от реалния свят. В митовете и обредите се предава и възпроизвежда легендата за появата на тайнственото и магичното, което се отъждествява с езотерични места, обекти и практики. Същността и мотивацията за предприемане на езотерични пътувания имат различни характеристики, които могат да бъдат групирани в две основни направления – религиозни потребности и психологически подбуди. Първите са продиктувани от дълга към вярата и канона на съответната религия, а вторите, преди всичко от необходимостта да се изживее необикновеното, загадъчното, непознатото.

Езотерични обекти, практики и ритуали – обекти в повечето случаи са исторически места, познати от древността – свещени места и енергийни центрове, където хората хилядолетия наред търсят отговори, вдъхновяват се или получават видения и пророчества за пътя, по който трябва да вървят. Тези места притежават енергия от минералите в земните недра, подземни води или обединяват енергията на хора, растения и животни, и ред необясними фактори. Вековен езотеричен маршрут е пътят до Сантяго де Компостела в Испания, наречен още “Пътя на Сантяго”, който от 9 век се превръща в най-важния маршрут на пилигримство (поклоннически тур) в Средновековна Европа, съществуващ и до днес. Да изминеш този “път” означава да се срещнеш с религиозните исторически корени на Европа, да обновиш и осъзнаеш своя “вътрешен път”. В България езотерични обекти са исторически места, култови паметници, аязма и енергийни центрове (Рупите, Кръстова гора, Демир баба теке и др.), които са широко известни и масово посещавани. В същото време огромната част от езотеричния потенциал на страната е неизвестен, а това, което е познато, не е систематизирано, опознато и туристически интерпретирано.

Етнографски паметници на културата – свидетелства за бит, занаяти, умения, обичаи, вярвания, неразделни елементи от пространствената среда, на която принадлежат и значими от гледна точка на етнологията.

Индуисткият пантеон се основава на **Тримурти** (трите форми, главни божества, индуистката Троица). Трите божества от Тримурти са:

- **Брахма** (Брама) – произлязъл от самия себе си, Разпоредител и Създател. Негов прототип във ведизма е Савитри, наречен Праджапати – родителят на човечеството и господарят на творението. Изобразяван е с четири лица и ръце, язещ лебед. Той е олицетворение на брахмана – всеобщата душа и възплъщение на съзидателната енергия. Негова съпруга е Сарасвати – покровителка на поезията, музиката и кастите;

- **Вишну** – Върховният, Блаженият. Той има собствен култ като възплъщение на центростремителната енергия и многобройни превъзплъщения (аватари) – риба, костенурка, глиган, човек – лъв. Най-значителните от тях са Рама, герой от „Рамаяна” и Кришна, за когото има множество легенди. Най – известният космологически мит го описва с четири ръце, спящ върху Безконечната змия Шеша. От пъпа му израства цвят на лотос, в който се ражда Брахма, творецът на Вселената. Негова жена е Лакшми – богиня на щастливото предзнаменование;

- **Шива** – Благотворецът, Господарят на йога и аскезата. Той е с три очи и четири ръце, язди белия бик Нандин и е възплъщение на разрушителната центробежна енергия. Негова съпруга е Дурга (Кали Черната или Гаури Русата) – богиня воин, олицетворяваща разрушителните, но и съзидателните сили в природата, а негови сподвижници Кама – бог на любовта, Варуна – бог на водите и Яма – властелин на царството на мъртвите.

Инфраструктура на туризма – подразделя се на обща и специализирана (куротно-туристическа). Общата инфраструктура, както показва и самото наименование, обслужва всички населени места и обекти на човешка дейност и пребиваване. Тя се състои от инженерни схеми - транспортни мрежи, водоснабдяване и канализация, електрификация, комуникации. Специализираната инфраструктура обслужва конкретни туристически обекти и осигурява различни видове туристически услуги

Исихазъм – мистично направление в православие, според което с отшелничество, молитви и пост може да се постигне единение с Бога. То има силна антикатолическа насоченост поради безчинствата и грабителските действия на кръстоносния поход в християнските земи и опустошаването на Константинопол през 1204 г. Става официална

православна доктрина в българската, византийската и сръбската църкви, със силно влияние в Русия. Основоположник е византийският духовник Григорий Палама, в България – неговия ученик Григорий Синаит, в Русия – българският аристократ Киприян Цамблак. Артефакти от този период, които са и обекти на религиозния туризъм са Ивановските скални манастири, Аладжа манастир, останките на Странджанския манастир „Света Богородица” (Паририйски) край с.Воден.

Ислям – монотеистична религиозна система проповядваща подчинение на единствения Бог – Аллах, предопределящ съдбата на човека и света. Негов последен пратеник – пророк носител на посланието му е Мохамед. Свещени места за поклонение (Хадж) са Мека и Медина в Саудитска Арабия, както и джамията „ Ал Акса” в Йерусалим.

Инфраструктура на туризма – подразделя се на обща и специализирана (куротно-туристическа). Общата инфраструктура, както показва и самото наименование, обслужва всички населени места и обекти на човешка дейност и пребиваване. Тя се състои от инженерни схеми - транспортни мрежи, водоснабдяване и канализация, електрификация, комуникации. Специализираната инфраструктура обслужва конкретни туристически обекти и осигурява различни видове туристически услуги

Исихазъм – мистично направление в православие, според което с отшелничество, молитви и пост може да се постигне единение с Бога. То има силна антикатолическа насоченост поради безчинствата и грабителските действия на кръстоносния поход в християнските земи и опустошаването на Константинопол през 1204 г. Става официална православна доктрина в българската, византийската и сръбската църкви, със силно влияние в Русия. Основоположник е византийският духовник Григорий Палама, в България – неговия ученик Григорий Синаит, в Русия – българският аристократ Киприян Цамблак. Артефакти от този период, които са и обекти на религиозния туризъм са Ивановските скални манастири, Аладжа манастир, останките на Странджанския манастир „Света Богородица” (Паририйски) край с.Воден.

Ислям – монотеистична религиозна система проповядваща подчинение на единствения Бог – Аллах, предопределящ съдбата на човека и света. Негов последен пратеник – пророк носител на посланието му е Мохамед. Свещени места за поклонение (Хадж) са Мека и Медина в Саудитска Арабия, както и джамията „ Ал Акса” в Йерусалим.

Историческа зона – обособима структура от селищна, извънселищна територия или част от акватория, наситена с културно-исторически свидетелства от една или няколко исторически епохи.

Исторически паметници на културата - структури, паметни знаци и места, свързани със забележителни исторически събития или личности.

Карма – обхваща всички действия и волеви прояви на индивида, доколкото те водят до натрупване на един „капитал от съществувания“, който го задължава да се преражда.

Културен туризъм - пътуване с познавателна цел по предварително набелязан маршрут, включващ разнородни или еднородни природни и/или антропогенни забележителности, което пътуване се реализира чрез създаването и предоставянето на туриста на специфични основни и допълнителни туристически услуги от страна на специализирани или неспециализирани туристически други предприятия и организации.

Културите и цивилизациите, като етапи в периодизацията на историята и териториите, върху които те са се развивали, могат да служат за отправни точки при разработването на дестинациите за езотеричен туризъм. Неговите продуктови структури се разработват върху природните и антропогенните ресурси, разположени в тях. В зависимост от историческите периоди, те могат да бъдат от праисторията, античността, средновековието, ренесанса и новата и съвременна история

Културни ценности – съвкупност от обекти и явления, чиито познавателни и емоционални ефекти са насочени към задоволяване на социокултурни потребности.

Културно-исторически туризъм - културно-познавателни маршрутни пътувания, свързани с туристическите дестинации на световните цивилизации и култури. Продуктовите му структури се изграждат върху антропогенни ресурси, включващи артефакти от тях. Според принадлежността им към определен исторически период могат да се разработят специализирани турове, включващи паметници на културата от праисторията, античността, Средновековието, Възраждането и съвременността. За основа на такава периодизация може да служи концепцията на Арнълд Тойнби за културно историческото минало на човечеството, който в историческа приемственост и последователност определя 26 световни цивилизации, 16 от които обявява за загинали. Той разглежда възникването, развитието и упадъка на цивилизациите,

универсалните държави и универсалните църкви, както и предизвикателствата на средата като техни характеристики. Взаимодействието между тях в пространството и времето дава добри ориентири както за определяне на териториите, които те са населявали като туристически дестинации, така и информация за отделните култури, които не са могли да се развият като цивилизации, но са оставили следи в историческото развитие на човечеството.

Културно-историческо наследство - съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет.

Манастир – религиозен - културно – исторически обект. Култово средище на определена религиозна общност. Той е място за поклонничество, важен ресурс на религиозния туризъм и обект на познавателни туристически програми за български и чуждестранни групи. Манастирите в България са популярни и посещавани религиозни и туристически обекти. Рилският манастир и Ивановските скални манастири са част от Световното културно наследство на ЮНЕСКО, а други са с международна известност – Аладжа манастир, Роженския, Бачковския, Троянския и др.

Мегалити – праисторически паметници на културата (от древногр. голям камък. Техният произход и датировка засега са хипотетични. Най-старият е Гьобекли тепе в Турция, а най-известният е Стоунхендж в Англия. Част от тях са в Списъка на Световното културно наследство – тези в Карнак (Франция), Малта, остров Сардиния. Видове мегалити са долмен, менхир, кромлех. В България се намират в планините Западни Родопи, Странджа, Сакар. Към тях могат да бъдат причислени и други паметници на Тракийската култура – скалните ниши, скалните светилища, куполните гробници.

Метох - Метох (на гръцки: μετόχια, в свободен превод имащ дял) е недвижим имот собственост на манастир. Състои се от култови, жилищни стопански и други постройки. Намира се обикновено в населено място и се обитава и обслужва от монаси или монахини. В него се извършват богослужения, приемат се изповедници, устройват се поклонничества. През годините на османското владичество в българските земи, метосите спомагат за запазването на православната вяра и богослужение на български език. Те са място за разпространение на идеи и книжнина. Често към тях функционират килийни училища, които поддържат елементарната грамотност сред българите.

Мисия – обща насока, заявление за развитие на фирмата, определящо намеренията ѝ спрямо обществото, които се реализират чрез нейните продукти и чрез удовлетворяването на потребностите на клиентите за целия период на съществуването ѝ.

Мистерии и загадки – артефакти и явления, нямащи засега зодоволително научно обяснение - обекти на езотеричния и приключенския туризъм. Някои от тях са легендата за Атлантида и нейното местоположение, пирамидите в Египет, Стоунхендж, мумиите от Тарим в Китай (русокоси, с доказан чрез ДНК анализ европейски произход), писмеността Ронгоронго на народа на Рапа – Нуи (Великденски острови – плочи с мистериозни неразчетени йероглифи), менхирът в Карнак (Бретан, Франция – 2813 камъка в 13 реда), Залезът на Минойската цивилизация (о. Крит).

Митологията, култовете, езотеричните практики и свещените места пораждат силна мотивация за туристически посещения. Разработването на тази основа форми на езотеричен туризъм печелят все по-голяма популярност. Митовите, легендите и преданията са основна група ресурси на езотеричния туризъм. В тях се предава и възпроизвежда легендата за появата на тайнственото и магичното, което се отъждествява с езотерични места, обекти и практики. В науката за митовите, митологията дава различни определения, които в повечето случаи се свежда до това, че митът е нещо, което не може да съществува в действителност. Митът е народно предание, легенда или разказ за свръхестествени същества и действия, в които са отразени спомените за преживени случки и събития от историята на даден народ. Митовите, легендите и преданията са особено благодатни в туристическата интерпретация, защото те анимират „одухотворяват” обектите, пейзажите и дестинациите. Пещерата в планината Ида в Южен Крит сама по себе си е интересен природен феномен, но когато тя се „натовари” с мита, че е родно място на Зевс, и че тук е довел отвличената от него преобразен като бик Европа, въздействието се засилва и придобива езотеричност. Подобна интерпретация е използвана и за пещерата Дяволското гърло в Родопите и мита за Орфей и Евредика.

Монашество (монах, Манастир — от на гръцки: μόνος — един, самотен, μονάζειν — сам, уединен живот, μοναχός, μοναστής — живеещ уединено, μοναστήριον — уединено жилище).

Монотеизъм – религия, която установява и признава върховенството на единствения Бог (Създателя, Законодателя, Спасителя). Монотеистичните религии са преобладаващи в съвременния свят. В

България толерантно съжителстват трите живи монотеистични религии – християнство, мюсюлманство (ислям) и юдаизъм. Трите живи монотеистични религии имат общи и сходни неща – съществуването на единствен Бог – Йехова, Господ, Аллах; Той говори чрез своя Пророк – Мойсей, Христос, Мохамед; Свещени канонически книги – Тора, Талмуда и Зоара за юдеизма, Стария и Новия завет за християнството, Коранът и Сунна за исляма. Свещените места, култовите храмове, обредите, ритуалите и празниците отразени в религиозните календари са антропогенни ресурси, които са в основата на поклонничеството както и на религиозните турове и пътувания.

Мукти (мокша) – освобождаване на кармичните връзки, които възобновяват реинкарнациите;

НАТ (New Age Tourism) - през втората половина на миналия век се формира една от популярните в Западна Европа и САЩ форми на езотеричния туризъм -. Той се дефинира като туризъм на постмодерното общество. Предпоставки за развитието му са нестандартните културни течения през 60-те и 80-те години на 20 век. Неговата характеристика е желанието за самовглъбяване и търсенето на собственото „Аз”. Той е и посещение на културни обекти и изследване на алтернативна култура, целта на което е посетителят да преоткрие себе си. Мотивите на туриста са търсене на нестандартното, скритото, трудно обяснимото.

Обекти на НАТ, в повечето случаи, са исторически места, познати от древността – свещени места и енергийни центрове, където хората хилядолетия наред търсят отговори, вдъхновяват се или получават видения и пророчества за пътя, по който трябва да вървят. Тези места притежават енергия от минералите в земните недра, подземните води или обединяват енергията на хора, растения и животни, и ред други необясними фактори.

Нематериално културно наследство – уникални и същевременно общочовешки културни ценности. Те са проект на ЮНЕСКО за културното наследство „Живи човешки съкровища”, който е свързан с издирването, проучването и популяризирането на специфични традиционни дейности и умения, различни форми на традиционната култура – разказване, музикален и танцов фолклор, бит, обичаи, традиции, обредност, традиционни производства и народна медицина. . Представят живи традиции – музика и танци, като аржентинското танго и мексиканския обичай „Танц във въздуха”. Българска част от него засега са Нестинарството и оригиналното пеене на Бистришките баби.

Организиранни групови и индивидуални туристически пътувания с обща цена - пътувания по предварително изготвена програма, включваща комбинация от най - малко две услуги.

Основни туристически услуги - нощувка и хранене, както и транспортни услуги, осъществявани при спазване изискванията на действащото законодателство в областта на транспорта.

Паметници на културата – те са общонародно достояние, което се намира под закрилата на държавата. Собствеността върху тях може да бъде държавна, общинска, на юридически и физически лица. Паметник на културата е всяко недвижимо и движимо автентично материално свидетелство за човешко присъствие и дейност и за процесите в природата, което има научна и/или културна стойност и притежава обществена значимост. Това са: произведения на архитектурата, монументалната скулптура и живопис, елементи или структури с археологически характер, надписи, пещери и групи елементи, които имат забележителна универсална ценност от гледна точка на историята, изкуството или науката.

Паметници на културата от световно значение – обекти на културното наследство са:

паметници - произведения на архитектурата, монументалната скулптура и живопис, елементи или структури с археологически характер, надписи, пещери и групи елементи, които имат забележителна универсална ценност от гледна точка на историята, изкуството или науката;

ансамбли - групи изолирани или обединени постройки, чиято архитектура, единство или връзка с пейзажа, представляват универсална ценност;

забележителни места - произведения на човека или съвместни творения на човека и природата, както и зони, включващи археологически забележителности, представляващи универсална ценност от гледна точка на историята, естетиката, етнологията или антропологията.

Паметници на културата от световно значение – обекти на България - Тракийска гробница в Казанлък, Тракийска гробница в Свещари, Мадарски конник, Старият Несебър, Рилски манастир, Боянска църква, Ивановски скални манастири.

Пет символа и пет стълба на вярата в Исляма:

Петте символа на вярата: Аллах; Ангелите; Книгите(Писанията); Пророците; Последният ден.

Петте стълба на вярата (или петте ритуални задължения): шахада (верую); салат – ритуална молитва; саум – пост по време на рамазан; закят (пречистване) – законна милостиня; хадж – поклонение.

Политеизъм – религии, свързани с вяра в много богове (божествен пантеон). Това са религии, подреждащи йерархично божественото спрямо определен космически порядък. Едни от най-древните политеистични религиозни системи са се зародили в Индия. Индуизмът е най-разпространената религия сред народностите населяващи Индия, както и някои съседни държави – Цейлон, Сингапур, Малайзия. Той обхваща сбор от религии и религиозни системи, като ведаизъм, брахмаизъм и класически индуизъм.

Право на туризъм - осигурява правото на отпих, на свободното предвижване и на други права във връзка с пътуването, като компоненти на правата на човека. Важен аспект е правното регламентиране на правата и защитата на туриста като потребител на специфичен вид продукти.

Прана – в източните религии това е духовната жизнена сила на земята, която е неразривно свързана с животворната сила на слънцето, осигуряваща енергия на всичко живо.

Приорат (на латински: Priorat) е термин с който в някои католически монашески ордени се обозначава мъжки или женски манастир, управляван от приор (или приореса), подчинен на съответното абатство. Обикновено това са по-малки монашески общности, които нямат собствени игумени, или нямат канонично изисквания брой от поне 12 монаси или поради някоя друга причина. Приоратите са в определена зависимост от съответното абатство, което ги управлява и наставлява тяхната дейност. Абатствата-майки обикновено основават приорати, когато притежават или придобиват имоти в по отдалечени територии. В приоратите се изпращат монаси, които обработват и управляват тези имоти, доходите от които постъпват в абатството-майка. От друга страна приоратите често се разрастват - изграждат собствени църкви и манастирски комплекси и нерядко впоследствие придобиват статут на самостоятелни абатства.

Природни забележителности – характерни или забележителни обекти на неживата природа, като скални форми, скални разкрития с научна стойност, земни пирамиди, пещери, понори, водопади, находища на вкаменелост и минерали, пясъчни дюни и други, които са с изключителна стойност поради присъщата им рядкост, представителност, естетичност или които имат значение за науката и културата.

Природни туристически ресурси – резултат от природни закономерности и техните характеристики. Те са релеф, климат, води, флора и фауна. Природните феномени и културните ценности, локализиращи в тези дестинации и интерпретирани по различни причини като езотерични, могат да бъдат обособени и като туристически обекти.

Продуктовите структури и дестинациите на езотеричния туризъм могат да бъдат класифицирани спрямо определени критерии:

- религиозни, познавателни, образователни и развлекателни аспекти на езотеричния туризъм;

- вид на туристическите антропогенни и природни ресурси;

- обекти на езотеричния туризъм;

- мотивация на посетителите.

- туристическото предлагане и туристическият продукт имат специфични особености. Ресурсите, които го определят могат да бъдат както природни, така и антропогенни. Част от тях са езотерични по своята същност, например религиозните обекти. Други са резултат на туристическа интерпретация – митове, легенди, предания, природни обекти, елементи от бита, традициите и обичаите на населението от дестинациите.

Продуктови структури на културноисторическия туризъм - изграждат се върху антропогенни ресурси, включващи артефакти от различните цивилизации и култури.

Продуктови структури на туризма - изразяват различни комбинации от структуроопределящите му компоненти – ресурси, база, персонал, продукти и пазари.

Реализационни фактори - доходи, транспорт и свободно време. Те превръщат факторите, определящи туристическото търсене от потенциал - в туристическа индустрия.

Релеф - физикогеографска характеристика, която определя една голяма и атрактивна група туристически ресурси. Негови рекреационни качества и антропогенно въздействие са многообразието, атрактивността и екзотичността. Той е ландшафтобразуващ фактор, който влияе върху структурата и динамиката на ландшафта. В езотеричния туризъм това са свещени планини, скали, пещери и пр....

Религиозен (култов, свещен) туризъм – специализирано туристическо пътуване, мотивирано от религиозни потребности,

задоволявани чрез участие в религиозни събития и посещения на свещени места. Възникването му и етапите на развитие са свързани със световните религии и местни култове и вярвания.

Религиозността е езотерична (вътрешна, скрита). В този смисъл религиозният туризъм е езотеричен. Разликата е в обхвата на езотеричния туризъм, в същността и разнообразието на неговите обекти, които освен свещени места и култови обекти, включват духовни практики и явления – феномени, повечето от които нямат логично обяснение. Повечето религии, включително всички световни, са систематизирани идеологии, базирани на вярата. Те включват висша първоначална и съзидателна сила (Бог или пантеон от божества), морален кодекс, регламентиращ отношенията на хората с нея и околния свят, посредници (пророци, светци и свещеници), предаващи и обясняващи висшия промисъл, свещени писания и храмове за поклонение.

Неговите продукти, ресурси и обекти са свещени места и религиозни центрове, култови сгради и паметници с историческа и архитектурна художествена стойност, религиозни събития и празници – литийни шествия, процесии, обреди, служби; култови предмети – сувенири, книги и информационни носители и други с религиозна тематика. Дестинациите на религиозния туризъм обхваща територии и места, в които се намират свещени места, храмове и култови предмети отнасящи се за определена религия. Може би този вид туризъм е свързан с първите мотивирани и целенасочени пътувания на човека.

Предлагането в религиозния туризъм включва култови обекти – храмове и манастири. Търсенето е мотивирано от културни потребности, включително и религиозни, но за разлика от поклонничеството има по – скоро познавателен характер. Това определя и начина на неговото организиране, включващо други видове услуги, определящи и друг вид туристически програми.

Ресурсният потенциал на езотеричния туризъм може да бъде идентифициран, оценен и интерпретиран в двете основни групи туристически ресурси – природни и антропогенни. Антропогенните туристически ресурси са свързани със социокултурната среда. Те са създадени от човека, отделни социални групи или обществото като цяло. Техният потенциал обхваща културно-историческото наследство, религиозната практика и ритуали, митологията, традиции и обичаи. Конкретните обекти са: културни ценности; исторически паметници и места; култови обекти; музеи и експозиции; събития и прояви – срещи, конгреси, конференции; фестивали, изложби, фолклорни прояви, културни събития; етноложки забележителности.

Туристическата интерпретация на езотеричността е свързана с миналото на човечеството, обхващащо културно-историческото

наследство; митовете, легендите и преданията на различните общности; бит, традиции, обичаи и фолклор.

Риши – проводници на истината, които се появяват в началото на всяка калпа. За разлика от пророците на монотеизма, те не проповядват, а са наблюдатели и свидетели на предаденото знание;

Самсара - метенсоматоза – превъплъщаване на съществуващата от преди душа в ново тяло; кръговратът от съществувания, ходът на преселението на душите, предизвикано от кармата; Самсара е понятие от някои източни религии. Буквално означава "кръговрат" (санскрит). Това е веригата на ражданията и смъртта под формата на колело, което винаги е в движение. Когато тази верига бъде прекъсната, съществото получава освобождение (мокша) и встъпва в Нирвана.

Световен ден на туризма – 27 септември (на тази дата през 1975 г. е приет Уставът на СОТ).

Световна организация по туризъм към ООН (СОТ) – международна държавна организация, основана през 1963 г. Основна цел на СОТ е осъществяване на международно сътрудничество в редица направления, свързани с туристическата индустрия.

Световни цивилизации – културите и цивилизациите, като етапи в периодизацията на историята и териториите, върху които те са се развивали, могат да служат за отправни точки при разработването на програми за устойчиво развитие на културния туризъм. Те трябва да са съобразени с антропогенните ресурси, включващи артефакти от различните цивилизации и култури. Световните религии и различните видове местни култове и вярвания, както и митологията, езотеричните практики и свещените места могат да се интерпретират като антропогенни ресурси. Те са своеобразни ориентири при реализацията на програми за устойчиво развитие и разработването на дестинации за религиозен туризъм. Световните религии и различните видове местни култове и вярвания са антропогенни ресурси на поклонничеството и езотеричния туризъм. По-голямата част от култовите обекти на политеистичните религии са вече част от историческото наследство. Изключение прави част от съвременната Индийска цивилизация в регионите, в които се изповядва политеизмът. Световните монотеистични религии - юдаизъм, християнство, ислям и техните религиозни паметници и обредност, са мощен стимул за поклоннически пътувания и религиозен туризъм. Религиозните календари и събитията, и честванията, които те съдържат, са

своеобразни времеви ориентири за реализацията на поклоннически маршрути и езотерични турове.

Световно наследство. През 1960 г. ЮНЕСКО обявява началото на кампания за спасяване на паметниците на културата в Нубия и Египет. Спасени са от водите на Нил, при построяването на Асуанския язовир, 22 исторически обекти, включително и храмът Абу Симбел. През 1972 г. се приема Конвенция за световното културно и природно наследство. Създават се Програма, Списък и Комисия за световното наследство, които имат за цел да каталогизират и опазват обектите с изключително културно или природно значение. В документите са включени общо 830 обекта (644 културни, 162 природни и 24 със смесено значение в 138 държави). България присъства в списъка с 9 обекта – 2 природни и 7 културни.

Сегментация на пазара - процес на анализ и обособяване на пазарни сегменти - частите от пазара, към които е насочен продуктът. Пазарът се сегментира като се обособят клиенти с близки характеристики, сходни изисквания към продуктите и пазарни реакции. В резултат на това се определят по-точно потребностите на клиентите от всяка група и се работи по-успешно за тяхното задоволяване. Сегментацията се извършва по географски, социален, поведенчески или демографски признак (пол, образование, възраст). *Профилът на клиента* се извършва чрез определяне на потенциалните клиенти и техните характеристики. При това се има предвид и тяхната мотивация, която определя поведението им.

Селективни фактори - формират туристопотоците и са свързани с компонентите на макросредата – политически, икономически, социални, демографски, екологични и медико-биологични фактори. Такива са доходи, стандарт на живот, възрастова, семейна и професионална структура на населението, урбанизация, качество на жизнената и работната среда, здравен и социален статус и пр.

Система на стратегическо управление на туризма - обхваща субектите и обектите на стратегическо управление, етапите, ефектите и направленията на управленския процес.

Системен подход при управлението в туризма - средство за постигане на икономическа ефективност. В същото време той изисква и установяване на хармония във функционирането и развитието на системата на туризма, както и нейните екологични и социо-културни аспекти.

Ситуационен (SWOT) анализ - широко разпространен инструмент за анализ на състоянието (силни и слаби страни) и тенденциите

(възможности и заплахи на средата) на развитие на туризма на всички нива – от фирмен анализ до анализ на туризма като сектор от икономиката.

Скит - (на гръцки: Σκήτη) е християнска монашеска обител. Обикновено е уединено отшелническо жилище, самостоятелно или обособено в рамките на манастир. Може да бъде и група от отшелнически жилища или дори общежителна обител с множество монаси, подчинена на определен манастир. Названието скит идва от името на Скитската пустиня - място на първоначалното разпространение на монашеството. Монасите, живеещи в скита, приемат допълнителни обети - за строг пост, усилен молитви, затворничество, мълчание и др. Скитът обикновено е затворен за посещения на външни лица.

Сома – неизвестно свещено растение и неговия сок, имащ психотропни (психоделични) свойства;

Стратегия на диверсификацията - състои се в разработване на нови продукти и предлагането им на нови пазари. Това е една от основните стратегии за развитието на българския туризъм в съвременния етап. Нейната цел е въз основа на природните и антропогенните ресурси да се разработят нови продукти (екологичен, културен, селски, спортен и др. видове туризъм) и се завоюват нови пазари и пазарни сегменти.

Стратегия на диференциацията - стратегия, при която ключовата дума е *уникалност*. Тя се прилага при наличие на уникален продукт, както и високо качество, различаващо го от продуктите на конкурентите.

Суперструктура на туризма - базата на хотелиерството и ресторантьорството и тази за допълнителни туристически услуги. Тя се състои от туристически обекти.

Суфизъм – мистично направление в Исляма. В основата на неговите вярвания и практики стоят любовта и предаността. Неговите школи за вътрешно прозрение и преобразяване, практикувани и в Западна Европа, Средна Азия и САЩ проповядват „просветление на Божествената любов и развитие на сърцето”. Видни представители са шейх Ахмад Зарук, Джалаладдин Руми, Ибн ал –Араби и др. Обект на езотеричния туризъм са неговите мистични традиции, школи и центрове (Мевлеви – Истанбул), музика и танци („Въртящите се дервиши”), гробници на светци.

Събитиеен туризъм (MICE) – пътувания с цел участие в периодични и епизодични прояви - пленери, фестивали, изложби, панаири, чествания.

Някои автори определят като негова форма фестивалния туризъм, но повечето продуктовете структури на тези форми са част от етноложкия туризъм.

Транспортни услуги - осъществяват връзката между туристическите пазари и туристическите дестинации.

Туризмът като икономическа дейност - сектор от световната и национална икономика и вид бизнес за съответните фирми, занимаващи се с него. Свързан е с търсенето и предлагането на туристически продукти, с методите на създаването им и моделите на тяхното потребление, с икономическите категории като доходи, заетост, валутен курс и др.

Туризмът като рекреация - процес на възстановяване, укрепване и развитие на физическите и психичните сили на хората. Той е важна част от рекреационните цикли на човешкия организъм в рамките на деня, седмицата, сезона и годината.

Туризмът като система. Той е система от взаимно свързани компоненти и връзките между тях или от компоненти, намиращи се в постоянно взаимодействие. Неговите системни характеристики, както и различните му подсистеми могат да бъдат разглеждани като обекти на управление. В този аспект туризмът е социална система и като такава притежава висока степен на сложност в сравнение с други видове системни образувания. Това се подсилва от обстоятелството, че туризмът е във взаимодействие с различни елементи на двете основни сфери на действителността – природната и антропогенната среда с нейните социо-културни измерения. Туризмът е преди всичко практико-приложна дейност и се проявява в разнообразни направления и чрез различни ефекти. В същото време, поради неговата интердисциплинарност, различните му компоненти се изучават и анализират чрез отделни научни методи от различни сфери на познанието. Възниква необходимост от тяхната съвместимост, взаимна връзка и единство с практиката, а това е възможно като се отчита на системно равнище сложността на връзките и процесите.

Туризмът като феномен - свързан е с въпроса “защо хората пътуват?”. Неговият отговор изисква изясняването на редица социологически и психологически характеристики като свободно време и бюджет на времето, мотивация за пътуване, психологически ползи, мода и др. Туризмът е социално-икономически и културен феномен, който има многостранно проявление. Неговото функциониране и развитие води до

поява на редица икономически, социокултурни, екологически и здравни ефекти.

Туризм – съвкупност от специфични стопански дейности, пътуване, участие в културни прояви, форуми и др., осъществявани в туристически обекти и насочени към създаване, предлагане, реализация и потребление на стоки и услуги, които формират туристическия продукт.

Турист - лице, което предприема пътуване с туристическа цел; всяко физическо лице, потребяващо основна и/или допълнителна туристическа услуга.

Туристическа агентска дейност – обект на стратегическото управление на туризма. Представява извършването на посредничество при: продажби на организирани пътувания, пасажерски авиационен, воден и автобусен превоз; резервационни, визови, екскурзоводски и други допълнителни туристически услуги, както и застраховки, свързани с туристическото пътуване.

Туристическа анимация - специфична дейност, система от техники, насочена към оптимизация на взаимодействието на клиентите с обслужващата система и помежду им, както и стимулирането на тяхното участие във възприемането и преживяването на първичните атракции. В същото време анимацията е и стратегия за представяне и реализация на туристическия продукт.

Туристическа интерпретация на ресурсите – целта е да се направят част от туристическия продукт. Процес, който преминава през няколко етапа: идентификация на ресурсите, оценка на ресурсите, туристическа интерпретация на ресурсите - извършва както по отношение на туристическото търсене, на пазара и на съответните негови сегменти, така и на предлагането на туристическия продукт.

Туристически борси, панаири и изложби. Те са търговски дружества като стопански субекти - частни или с държавно участие, в зависимост от туристическата политика на страната. При тях, чрез рекламни кампании и насърчителни мероприятия, се представя и реализира туристическия продукт (брошури, оферти, договори) пред крайните купувачи (масовите посетители) или туристическите посредници. Туристическите борси се провеждат периодично на определено място и време. Дейността им се регламентира от Международна конвенция за изложбите.

Туристически дейности – дейности и услуги, предоставяни на туриста преди и по време на пътуването. Те са: туроператорска дейност и туристическа агентска дейност; хотелиерство и ресторантьорство; предоставяне на допълнителни туристически услуги.

Туристически обекти – местата, където се предоставят туристическите услуги. Те са средства за подслон, места за настаняване, заведения за хранене и развлечения, места за упражняване на туроператорска и туристическа агентска и информационна дейност, музеи, резервати, паметници на културата и на историческото наследство и др.

Туристически продукт - съвкупност от основни и допълнителни туристически услуги, предлагани в туристическите обекти. Той включва както туристически обекти и услуги, така и рекреационни среди, организации и идеи. Предполага наличие на множество от условия за удовлетворяване на туристическите потребности и реализация на туристическите дейности.

Туристическите религиозни и езотерични продукти имат редица специфични особености. Те включват освен стоки и услуги, а също и физически (географски среди), организации и идеи. Средата създава атмосферата на предлагане на продукта. Тя предполага и възможност за достъп до продукта (туристическа достъпност), както и специфичен вид потребление, изразяващо се в участие и взаимодействие. При езотеричния туризъм основните туристически услуги (част от туристическото предлагане - транспорт, настаняване и хранене) са допълващи и опосредстващи. Основен мотив за пътуване са езотеричните продукти, възможността да бъдат видени, изживени, осмислени. В този смисъл допълнителните туристически услуги са основно свързани с мотивите на посещение.

В повечето случаи ефектът от задоволяването на потребностите зависи от предварителната информация и знания на туриста за посещавания обект. При езотеричния туризъм познавателната функция е доминираща пред рекреационната и развлекателната. Съучастието, съпреживяването, споделените ценности го правят алтернативен на други видове туризъм, където консумацията на услуги е преобладаваща.

Ефектът от предлагането и потреблението на туристически езотерични продукти зависи от анимацията, т. е. начинът на интерпретиране на културните ценности, тяхното представяне, начинът на превръщането им в продукти и приемането им от клиента. До голяма степен за тяхната визуализация и оформянето на конкретни представи в посетителите допринасят произведения на изкуството, създадени върху

тази тематика - картини, скулптури, музикални и литературни произведения.

Туристически ресурси - обекти и явления от природната и социокултурната среда, които са достатъчно атрактивни, за да бъдат мотив за туристическо посещение. Те биват природни и антропогенни.

Туристически сезон - времето, през което се осъществява туристическата дейност в рамките на годината.

Туристическо търсене – сфера, свързана със създаването и реализацията на туристическия продукт. Факторите, които влияят върху него са: селективни, локализиращи, реализационни.

Туроператорска дейност – обект на стратегическото управление на туризма - организиране на групови или индивидуални туристически пътувания с обща цена по договор и ваучер на краен потребител. Продажбата се осъществява пряко или чрез фирми за туристическа агентска дейност, които извършват посредничество при транспортни, резервационни, визови, екскурзоводски и други допълнителни туристически услуги, както и застраховки, свързани с туристическото пътуване.

Туристическо предлагане - свързано е със спецификата на туристическия продукт, изразяваща се в предоставянето на туристически услуги и има характеристиките на секторите от обслужващата сфера.

Устойчив туризъм - комплекс от туристически дейности, който най-пълно задоволява потребностите на туристическите потребители в настоящето като изцяло осигурява задоволяването на тези потребности на бъдещите поколения.

Устойчиво развитие - процес на промяна, при който експлоатацията на ресурсите, насочеността на инвестициите, ориентирането на технологиите и на институционалните промени са в хармония помежду си и увеличават текущия и бъдещия потенциал, с които да се осигуряват човешките потребности и стремежи.

Фауна – биогенен ресурс. Като биотичен компонент на туризма, обхваща животинския свят, неговата класификация и видово разнообразие.

Флора – биогенен ресурс, който обхваща растителните видове и техния дендрологичен състав. Тяхната класификация и видово

разнообразие определят няколко подгрупи – дървесна, храстова и тревна растителност; билки, растения и цветя.

Хотелиерски продукт - включва всички условия за нощувка и пребиваване и представлява съвкупност от материални и нематериални елементи: специализирана база, организация и технология на обслужването, персонал.

Хотелиерство - стопанска дейност, в която се предоставят срещу заплащане услуги, свързани с пребиваването и подслоняването на местни и чуждестранни посетители в хотелиерски заведения предоставяне на туристически услуги във всички видове категоризирани по закона средства за подслон и места за настаняване.

Хранене – основна туристическа услуга, която се осъществява в обектите на ресторантьорството - заведенията за хранене и развлечения.

Християнство – световна религия, която се появява в средата на I век. в Юдея и другите Източни провинции на Римската империя. Възниква под влияние на древноеврейските вярвания и сказания. През време на своето разпространение то постепенно се превръща в най-значимия културен феномен от общото историческо развитие на човечеството. Чрез евангелието то разпространява благата вест за въплътения се човек, който възкръснал, за да спаси всички хора - Божи ят син. Чрез Посланието на Иисус Христос за любов, мир и духовно съвършенство тази религия дава модели за нравствено поведение на милиони хора по света. Свещените места на християнството – Витлеем – родното място на Христос, р. Йордан, където Йоан Кръстител е кръстил Христос, Голгота – Разпятието на Иисус, както и Ватикана, църквата „ Света София” в Истанбул са световни дестинации за поклоннически туризъм.

Художествени паметници на културата – произведения на изящните, монументалните и приложните изкуства като неразделни елементи на пространствената среда, за които са създадени. Туристическата интерпретация, опирайки се на фундамента на художествените паметници на културата може да включва и редица произведения на изкуствата, с не-толкова висока стойност, но достатъчно атрактивни за туристически цели.

Целева ориентация на стратегиите - посредством нея се формира стратегическата политика на туризма. Състои се от последователност от дейности, които започват с визията, която имат субектите на управление за бъдещето на системата, минават през мисията

и процеса на целепологане и завършват със стратегиите, чрез които се реализира развитието.

Цели и целепологане в туризма. Те могат да бъдат систематизирани според различни критерии и ранжирани по йерархични нива, като този процес се нарича целепологане. Целепологането в езотеричния туризъм е свързано с определянето на дестинациите и интерпретацията и визуализацията на обектите. Важен аспект на управлението на този вид туризъм е разграничаването на целите на системата като цяло и целите на отделните подсистеми. Общосистемни са тези цели, които интегрират интересите на всички участници във функционирането на системата. Те се измерват чрез показатели като: ръст на продажбите и повишаване на пазарния дял; опазване на културното наследство; осигуряване на устойчивостта на функционирането при идентификация на рисковите фактори. Подсистемните цели могат да бъдат ранжирани по функционални направления - маркетинг, туристически продукт, финанси, персонал или по видове културен туризъм – културно-исторически, религиозен, етноложки, езотеричен.

Чакра – „колело – санскр.“ – в йога центрове на „фино материалната”(субтилната)енергия по вертикалната ос на тялото; визуализират се при медитация като лотоси с различни цветове;

Юдаизъм – една от трите световни монотеистични религии. Неговите стълбове Йехова (Яхве), Тора и земята на Израил проповядва вяра в единния Бог в идването на Месия, приближаването на края на света и възкресението на мъртвите. Живият Бог си избира един народ и сключва завет с него. В Израел това е държавна религия и свещените места (храмът на Соломон, Стената на плача, планината Синай, където Йехова прави своето откровение на Мойсей) са обекти на поклонение. Те са едни от най-масово посещаваните обекти в света, както от поклонници – вярващи евреи така и от милиони туристи